

Вшановуємо Т. Г. Шевченка

(усний журнал)

Мета: ознайомити з життєписом великого сина українського народу – Т.Г.Шевченка; виховувати любов і повагу до спадщини, яку нам залишив поет; учити дітей наслідувати Т. Шевченка та виконувати його заповіді.

Оформлення: портрет Тараса Шевченка, рушники, фотовиставка про життя і творчість Кобзаря, виставка його творів, ілюстрації до творів, малюнки. Біля портрета розміщені слова, що є епіграфом усного журналу:

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пам'янути
Незлим, тихим словом.*

Сторінка 1. Дитячі роки Тараса Шевченка

Звучить пісня Т. Шевченка «Думи мої».

Заходить жінка, одягнена в селянський одяг, несе запалену свічку, ставить на столик біля портрета Т. Г. Шевченка. До неї підходить хлопчик. Жінка сідає на лаву, хлопчик біля неї, кладе голову на коліна матері, вона співає «Колискову».

Хлопчик. А чому багато зірок на небі?

Мати. Це коли людина на світ приходить, Бог свічку запалює, і горить та свічка, поки людина не помре. А як помре, свічка гасне, зірочка падає. Бачив?

Хлопчик. Бачив, матусю, бачив... Матусечко, а чому одні зірочки ясні, великі, а другі ледь видно?

Мати. Бо коли людина зла, заздрісна, скупа, її свічка ледь-ледь тліє. А коли добра, любить людей, робить їм добро, тоді свічечка такої людини світить ясно і світло це далеко видно.

Хлопчик. Матусю я буду добрим. Я хочу, щоб моя свічечка світила найясніше.

Мати. Старайся, мій хлопчику. *(Гладить його по голові.)*

Мати виходить, хлопчик сідає на стільчик поряд з учнями.

Ведуча. 9 березня 1814 року в с. Моринцях на Київщині в сім'ї кріпака народився Т. Шевченко. Хлопчик ріс мовчазний, завжди чомусь замислений. Ніколи не тримався хати, а все тинявся десь по бур'янах, за що його прозвали в сім'ї «малим приبلудою».

Ведучий. Восьмилітнього Тараса батьки віддали до дяка «в науку». Дивна це була наука. П'яниця-дяк навчав дітей по церковних книгах. За найменшу провину карав своїх учнів різками. Будучи уже відомим поетом, Т. Шевченко згадував ту школу, куди привела його кріпацька доля.

Учень.

Ти взяла мене маленького за руку
І хлопця в школу одвела
До п'яного дяка в науку.
– Учися, серденько, колись
З нас будуть люди, – ти казала.

Ведуча. Та недовго тривала Тарасова «наука». Несподіване горе випало на долю маленького хлопчика. Замучена важкою працею, померла мати.

Учень.

Там матір добрую мою
Ще молодую – у могилу
Нужда та праця положила.
Ведучий. Через деякий час після смерті матері в 1825 р. помер і батько. Смерть батька приголомшила малого Тараса.

Учень.

Там батько, плачучи з дітьми,
(а ми малі були та голі)
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята.

Я до школи –
Носити воду школярам.

Ведуча. Тарас наймитує в школі, а потім наймається пасти громадську череду. Мине 20 років, і він з боєм буде згадувати своє дитинство у вірші «Мені тринадцятий минало».

Інсценізація вірша «Мені тринадцятий минало».

Оксана. Чом же плачеш ти? Ох, дурненький, Тарасе. Давай я сльози витру. Не сумуй, Тарасику, адже кажуть, найкраще від усіх ти читаєш, найкраще від усіх співаєш, ще й кажуть, малюєш. От виростеш і будеш малярем. Еге ж?

Тарас. Еге ж, малярем.

Оксана. І ти розмалюєш нашу хату.

Тарас. Еге ж. а всі кажуть, що я ледащо і ні на що не здатний. Ні, я не ледащо. Я буду-таки малярем.

Оксана. Авжеж, будеш! А що ти ледащо, то правда. Дивись, де твої ягнята! Ой, бідні ягняточка, що чабан у них такий – вони ж питоньки хочуть!

Ведучий. Незважаючи на те, що народився поет в бідній кріпацькій сім'ї і дитинство його було тяжким і безрадіним, малий Тарас ріс допитливим і розумним хлопчиком.

Сторінка 2. Т. Г. Шевченко – художник

Ведучий. Тарас наймитує, у вільний від роботи час читає і малює. А по закутках, щоб ніхто не бачив його горя, плаче. Але думка знайти людину, яка навчила б його малювати, не покидає хлопчика. Так він потрапляє до хлипнівського маляра. Маляр погоджується навчити хлопчика малювати, однак пан Енгельгард забирає його в Петербург, і Тарас стає козачком.

Ведуча. Зустріч у Петербурзі з земляком – художником Сошенком – круто змінила долю Тараса Григоровича. Він познайомився також із байкарем Гребінкою, художником Брюлловим, Венеціановим, з поетом Жуковським. Вони побачили великі здібності молодого художника. Тарас малює портрети, картини, зарисовує пам'ятки минулого, робить ілюстрації до своїх віршів. Ось погляньте, які чудові картини залишив нам у спадщину
Т. Шевченко.

Презентація картин Т. Г. Шевченка

Учень

Так в людському морі

Стрілися брати,

Що зуміли вгорі

Щиро допомогти.
Викупили друзі,
Вольним став Тарас!
Чом же серце в тузі?
Біль чому не згас?
Сміливий і щирий
Був Тараса спів.
Він гострить сокири,
Кличе на панів.

Сторінка 3. Т. Г. Шевченко – борець за волю народу

Ведучий. За бунтарські вірші 33-річного Тараса забрали в солдати.
Учень.

Та малює й пише
Він таємно там.
Гнівні його вірші
Страх несли панам.

Ведуча. Незважаючи на заборону, Тарас Григорович писав вірші і ховав їх за халявою чобота. Тепер цю книжку називають захалявною. Поет писав:

О думи мої! О славо злая!
За тебе марно я в чужому краю
Караюсь, мучуся, але не каюсь!..

Ведучий. Коли Т. Г. Шевченко був на засланні в далеких степах Казахстану, він дуже тужив за Україною. Ось послухайте, як ніжно і тужливо звучать його пісні.

Виконуються пісні «Зоре моя вечірняя», «Садок вишневий коло хати», «Думи мої, думи мої».

Ведуча. Туга за рідною природою, рідним краєм звучить і в його віршах. Він закликає український народ до боротьби за волю, за кращу долю.

Діти і дорослі читають вірші Т. Г. Шевченка.

Доля України завжди хвилювала Великого Кобзаря. Т. Шевченко вірить у краще майбутнє свого краю.
Учень

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Сторінка 4. Ми тебе не забудем, Тарасе

Ведуча. 9 березня 1861 року Тарасу Григоровичу виповнилось 47 років. Надійшло багато вітань. Привітати поета, який лежав тяжко хворий, прийшли друзі. А 10 березня перестало битися серце великого українського Кобзаря. Тіло Т. Шевченка було перевезено до Канева і поховане на Чернечій горі. Так заповідав великий поет. Ведучий. Минуло 197 років із дня народження славного сина України, але зайдіть у будь-яку хату – і ви побачите прикрашений вишитим рушником портрет Кобзаря. Він – як член сім'ї, як найдорожча людина.

Учень.

У нашій хаті на стіні
Висить портрет у рамі.
Він дуже рідний і мені,
І татові, і мамі.
Він стереже і хату, й нас, він знає наші болі.
Я добре знаю: це – Тарас,
Що мучився в неволі.
Такий ріднесенький, дивись,
Він мов говорить з нами,
Він на портреті, мов живий,
Ось-ось – і вийде з рами.

Учень.

Поклонися, Дніпре, предвічний, дужий,
Тій святій могилі з-між розлогих нив.
Хай озветься хвиля, задзвенить, затужить,
Він тебе, Славуто, міцно так любив.

Учень.

Поклонися, степе, сивий ти козаче,
З-за могил високих, кучерявих трав –
Він же тую славу, що її ти бачив,
Як ніхто ніколи, славно оспівав...

Учень.

Поклонися, земле, низько поклонися
Пам'яті Тараса, славного співця.

До могили серцем пригорнися,
Де ж бо більші скарби, як могила ця?

Учень.

Поклоніться низько, українські діти,
Тій горі, що гордо над Дніпром стоїть.
І Тараса-батька віщі заповіти
у життя з собою в серці понесіть!

Усі.

Тобі клянемося щиро,
Всі українські діти.
Ми сповнимо, Кобзарю,
Всі твої заповіти.

Учитель. Юні друзі, дорожіть Шевченком! Любіть Україну, як любив її поет. Бережіть її, як берегли її ваші діди і прадіди! Читайте його твори – і ваша мова буде гарною, чарівною, барвистою, бо українська мова – одна з найкращих мов світу. Учітеся, шануйте батьків, живіть дружно, за заповідями Шевченка! І це сьогодні головне ваше завдання. Нехай на вашому шляху завжди будуть поруч Шевченкова мудрість і його невмируще слово.

Дорослі і діти виконують «Заповіт».

Скарб (Сценічна мініатюра за мотивами книги
Дмитра Чуба «Живий Шевченко»)

Дійові особи: Шевченко,

Сошенко,
Мартос,
Гребінка,
Марія,
Костомаров.

На сцені стіл, стільці, канапа, два мольберти. Шевченко за одним із мольбертів малює, Мартос позує .

Мартос. Щось я вже втомився, Тарасе Григоровичу. Можливо, на сьогодні вистачить?

Шевченко. Ще хвилиночку, ще два штрихи. Ось тут (малює) і ось тут. А тепер усе гаразд, можете відпочивати.

Мартос встає, піднімає із долівки аркуш списаного паперу і читає:

Мартос. Червоною гадюкою несе Альта вісті,
Щоб летіли круки з поля
Ляшків панів їсти.
Чий це вірш?

Шевченко. Та це як нападе на мене нудьга, я й починаю бруднити папір.

Мартос. То це ваш твір?

Шевченко. Та моє.

Мартос. І багато у вас такого?

Шевченко. Чимало.

Мартос. І де ж воно?

Шевченко. У скриньці під ліжком.

Мартос. Покажіть.

Шевченко дістає з-під канапи скриньку і вручає Матросу.

Мартос (*бере листок і читає*).

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бере інший аркуш.

За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло не хотіло
Співать на чужині.

Тарасе Григоровичу, це що, поема?

Шевченко. Я й сам не знаю. Оце нападе туга, та й пишу.

Мартос. Тож. Упорядкуйте все.

Шевченко. Гадаю, не варто марнувати час.

Мартос. То хоч дозвольте мені узяти їх додому і прочитати.

Шевченко. Кажу, що не варто гайнувати час.

Мартос. Думаю, варто.

Шевченко. Візьміть. Тільки зробіть ласку, нікому не показуйте і не кажіть про них.

Мартос. Гаразд. Ну, що ж, до завтра.

Шевченко. До завтра.

Мартос виходить. Шевченко сідає за стіл і пише. Заходить Сошенко і стає за інший мольберт.

Сошенко. Тарасе, схаменися! Чого ти діло не робиш?

Шевченко. А хіба ж я сплю чи байдикую ?

Сошенко. То все одно.

Шевченко. Та оце Мартос своїми розмовами нагадав мені про вірші, то я і взявся за перо. Ось послухай:

«Кохайтесь чорнобриві,

Та не з москалями,

Бо москалі – чужі люде,

Роблять лихо з вами.

Москаль любить, жартуючи,

Жартуючи, кине;

Піде в свою Московщину,

А дівчина гине...

Сошенко. Та відчепись ти зі своїми віршами.

Шевченко. А вони не хочуть від мене відчепитися. Послухай, гарно ж виходить. Думки мої там удома, в Україні. Згадую сестер, Оксану. Будь добрий, послухай.

Не слухала Катерина

Ні батька, ні неньки,

Полюбила москалика,

Як знало серденько.

Сошенко затуляє вуха руками.

Шевченко. Соха, ну чому ти так?

Сошенко. Краще б тебе викупив той генерал, над яким ти насміявся, а не ми.

Шевченко. Я просто змусив його заплатити за свою працю. Я малював, а він пошкодував грошей і не викупив картину. Ось я й запропонував для голярні портрет із наміленою бородою генерала.

Сошенко. Твої жарти змусили нас швидко реагувати, бо якби генерал купив тебе в Енгельгарда, то тобі до віку не бачити свободи. Ми тебе захистили, викупили, а ти замість того, щоб малювати, пишеш нікчемні вірші.

Заходить Гребінка з аркушем.

Гребінка. Тарасе Григоровичу, такий скарб і в скриньці під ліжком? Та це диво! (Читає з аркуша).

На розпутті кобзар сидить

Та на кобзі грає;

Кругом хлопці та дівчата –

Як мак процвітає.

Грає кобзар, виспіває,

Вимовля словами,

Як москалі, орда, ляхи

Бились з козаками;

Як збиралась громадонька

В неділеньку вранці;

Як ховали козаченька

В зеленім байраці

Грає кобзар, виспіває -

Аж лихо сміється...

«Була колись гетьманщина,

Та вже не вернеться.

Було колись – панували,

Та більше не будем!

Тії слави козацької

Повік не забудем!»

Тут тільки захоплюйся. Ну, Тарасе Григоровичу, вітаю. Потішили ви мене.

Матрос. Ваші вірші дуже талановиті. Хочете надрукую?

Шевченко. Ні, ні! Не хочу. Йй Богу. Не хочу. Гляди. Ще поб'ють за них. Я ж просив нікому не показувати.

Матрос. Даруйте. Не мав права змовчати про такий скарб. Тому відразу ж від вас побіг до Гребінки.

Гребінка. І добре вчинили. Я ще сьогодні напишу про таку знахідку Квітці – Основ'яненку.

Шевченко. Засміє, розкритикує.

Гребінка. У віршах я побачив сміливого борця. А насправді... Що за боязнь. Тарасе Григоровичу?

Шевченко. Хвилююся за вправність. Боюся. Що критики лятимуть.

Гребінка. Не лятимуть. Вірші чарівні.

Шевченко. Правда?

Гребінка. Авжеж.

Сошенко. Та що це ви його прихвалюєте? Він і так справою не займається. А лише вірші пише. А подавав такі надії. Його ось ухвалою Рада Академії художеств нагородили срібною медаллю за малюнок з натури. А ви йому голову морочите віршами. Самі їх пишуть. А він нехай малює.

Гребінка. Не маю такого талану, як у нього. Ви послушайте. Почитайте.

Сошенко. Одчепіться. Нічого я не читатиму.

Гребінка. Тарасе Григоровичу, в мене сьогодні зустріч із Костомаровим. Ходімо разом, прочитаєте йому свої вірші, почуєте ще його думку.

Шевченко. Гарзд, пішли. Рано чи пізно мушу страх відкинути і показати свою музу людям.

Матрос. Отак би й давно.

Виходять

Сошенко. Дав би Бог розуму Костомарову, щоб розкритикував. От тоді повернувся би до малярства.

(на сцені з'являється Шевченко, Костомаров і Гребінка)

Шевченко. Дякую вам за добру оцінку моїх віршів. Даруйте, але я мушу бігти, бо за таку затримку добре мені перепаде від Сошенка.

Гребінка. Тарасе Григоровичу, не зважайте на його слова, а пишуть.

Шевченко. Власне, так і роблю. Ще раз дякую. До зустрічі.

(Виходить)

Гребінка. Миколо Івановичу, як вам Шевченко?

Костомаров. Коли прочитав свої вірші, мене обдало страхом... Я побачив, що Шевченкова муза розірвала завісу народного життя... Сильний зір, міцні нерви треба мати, щоб не осліпнути, або не знепритомніти від раптового світла істини... Горе відчайдушному поетові! Він забуває, що він людина...

Гребінка. Такі щодень не народжуються. Їх породжує століття. Не солодко йому буде. Дякую, що прийняли і послушали нас. Спішу. Хочу ще сьогодні написати Квітці - Основ'яненку. Бувайте.

(Виходить)

Сошенко (розглядаючи картину) Гарзд. Час спати (виходить)
Заходить Шевченко. Сідає за стіл і пише. На сцені поволі згасає світло. Шевченко запалює свічку. Він пише поему «Катерина»,

промовляючи вголос уривки. Світліє. Шевченко гасить свічку і лягає на канапу. З'являється світло. Заходить Сошенко.

Сошенко. Тарасе, прокидайся!

Шевченко. Вибач, Соха, я писав до п'ятої ранку. Дай ще трохи подрімати.

Сошенко. Матрос тебе зараз у ліжку застане. Чи не сором буде?

Шевченко. Ще трохи.

Сошенко. Нема на тебе ради, Тарасе!

(Заходить Матрос)

Матрос. Доброго ранку! Ой. він ще спить.

Сошенко. Я що казав. Тарасе, прокидайся.

Матрос. Нехай ще поспить.

Шевченко. Даруйте, я щойно ліг. Ви мене вчора перехвалили і я цілу ніч писав. *(Сідає на канапі)*

Матрос. А ми з Гребінкою цілу ніч сортували вірші. Тарасе Григоровичу, а їх уже назбиралося на чималеньку збірку. Можливо ризикнемо і видамо?

Шевченко. Ви серйозно?

Матрос. Звичайно

Шевченко. Я хотів би знати думку Квітки – Основяненка.

Матрос. Поки готуватимемо збірку, той звістка від нього прибуде.

Шевченко. А ще я хотів би дописати «Катерину» і присвятити Жуковському на спогад про день викупу із кріпацтва.

(матрос підходить до столу і розглядає списані аркуші)

Матрос. Це диво. Ось так без правок і креслень писати. Ви ніби переписуєте з книги.

Шевченко. Катерину я роками виношував, а тепер я лишень на папір її виливаю.

Матрос. За одну ніч і стільки аркушів?

Сошенко. Сошенко не пан Енгельгард, за спалені свічки не карає.

Шевченко. Лише бурчить.

Матрос. Можна взяти почитати?

Шевченко. Ні, ні! Недописану працю читати не можна. Дайте дописати.

Матрос. Гаразд. Досипайте і дописуйте. Я теж іду, щоб трохи подрімати. *(Виходить)*

Сошенко. Ти, Тарасе, Жуковському не вірші присвячуй, а картини малюй. Заради них він тебе й викупив, а ти...

Шевченко. Не можу я не писати, Соха, ти не сердься. Я і малюватиму, і писатиму.

Сошенко. Людина повинна займатися чимось одним. Недарма твій батько казав, що з тебе вийде велике ніщо.

Шевченко. А чому ти тільки пів речення згадуєш?

Сошенко. Бо великою людиною ти станеш тоді, коли кинеш писати вірші, а візьмеш в руки пензля. Подумай, хто тепер цінує малоросійську мову? Оце недавно казав мені один харківський літератор, що видав книгу рідною мовою. Видав 600 примірників. 50 продав, 200 роздарував знайомим, а 350 ніхто не хоче й даром узяти. Пани кажуть: «хіба ми школярі?», а пані: «Ми терпіти не можемо малоросійського язика».

Шевченко. Скажи, Соха, чого це наші земляки так цураються рідної мови? Кожен народ свою мову звеличує, а наш цурається. Зваж, як росіяни люблять свою мову і поляки теж. Коли мене Енгельгард віддав вчитися до відомого художника Лампі в Польщі, я там познайомився з молоденькою швачкою. Ця перша приязнь до неї облагородила мою душу, піднесла у власних очах. Я тоді вперше подумав, чому б і нам, кріпакам, не бути такими людьми, як інші вільні страни? Та. Власне. І зараз я не про це. Молода красуня, побачивши, що мені небайдужа, поставила вимогу, щоб я розмовляв з нею тільки польською мовою.

Сошенко. І ти відмовився від почуттів.

Шевченко. Я розривався між двома вогнями. Коханням до польки і любов'ю до рідної мови. На догоду їй, я вивчив польську мову, але відцуратися рідної не зміг.

Сошенко. Тому й холостякуєш?

Шевченко. Та ні, не тому. Душа болить більше за Оксану.

Сошенко. А хто така Оксана?

Шевченко. Перше дитяче кохання, що залишило глибокий слід у душі. Вона була такою чарівною, кучерявою. Справжнісінький ангелик!

Сошенко. То у твоєму серці Оксана, а не Марія? Знаєш, я в глибині душі ревную тебе до Марії!

Шевченко. Не ображайся. Іване Максимовичу. Ми з Марією молоді. Тому жартуємо. Веселимося.

Сошенко. Марія моя наречена.

Шевченко. Ой, Соха, Соха, прив'яжи Марію тугіше до себе, щоб вона до інших не залицялася.

Сошенко. Тобі, мабуть, вже час в академію, а я піду прогулятися. Ходімо.

Шевченко. Ходімо.

Виходять. Заходить Марія.

Марія. Що ж це таке? Вони мені вказуватимуть, до кого залицятися, а до кого ні. Старий уявив собі, що я його наречена, ніби я йому пара. А молодий хоче, щоб побігати за ним. І що мені робити? Він такий привабливий, так гарно малює. А співає! Але ж у серці носить якусь Оксану. Та щоб якась холопка брала гору наді мною? Ні! Я цього не допущу! (*підходить до столу, бере аркуш*). Знову щось писав, ще й холопською мовою! І коли він стане паничем?

Заходить Сошенко

Сошенко. О, Маріє! Доброго ранку!

Марія. Кому добрий, а кому й ні.

Сошенко. Що з вами?

Марія. Нічого. (*гордо виходить*)

Сошенко. Віддаляється вона від мене. Тарас запав у душу.

Молодість... ой Маріє, Маріє!

Заходить Гребінка.

.Гребінка. Доброго ранку!

Сошенко. Який уже Бог дав.

Гребінка. Іване Максимовичу. Ви щось засмучені! А де це Тарас Григорович?

Сошенко. Побіг в Академію.

Гребінка. Чи не гріх вам, Іване Максимовичу, переслідувати Шевченка за поезію? Вам би слід заохочувати його в цьому напрямі, а не сварити.

Сошенко. Як ви всі не розумієте? Він дуже талановитий маляр. Йому потрібно вчитися добре малювати.

Гребінка. А як поет – він ще талановитіший. Його вірші – це ураган! Це буря! Бути ж грому великому! Ой пошкодуєте ви, Іване Максимовичу, за своє нерозуміння, ой пошкодуєте! Бо піднесе він наше слово, звеличить він нашу мову. Його скринька – справжній скарб!

Сошенко. Але ж його картини – це ж неабиякий талант!

Гребінка Ми можемо гордитися й тішитися тим, що доля звела нас із ним.

Сошенко. Напевно.

Гребінка. Не напевно, а точно. Ви ж прочитайте. Яка тут сила духу, який талант!

Сошенко. А ви погляньте на картини. Щоб він не малював – чи людей, чи птахів, чи тварин – усе ніби живе, здається, так і заговорить до тебе.

Гребінка. Бережімо ж його. Друже.

(Виходять)